

פראגראם.

1. אלגעמיינע און ספעציעלע פראגעס פון דער פראקטישער יידישער שפראכקוויסנשאפט. (אשטייגער: די וועגן פון דער יידישער ווארטבילדונג, די אייגנטימלעכקייטן פון דעם יידישן סינטאקס, ספעציאלאזאציע און פארברייטערונג פון דעם ווארטבאניטי, דער יידישער קאמפליצירטער זאץ (פערזאנלעך), ווי אזוי זעצט מען איבער פון פרעמד-דע שפראכן, זאכלעכקייט און בילדערלעכקייט, גענויאיקייט און נואנסירונג, פאלקסטימלעכע און קולטור-שפראך, די גרענעצן פון פרעמדע עלעמענטן אין דער יידישער שפראך (העברעאישע, סלאווישע, אינטערנאציאנאלע עלעמענטן), ווארט-אפשאטאם (עסי-מאלאגיש), סטיל-פראגעס א.א.וו.)

2. קריטישע אַנאַליזן פון דער איצטיקער שפראך, דערהויפט פון דער צייטונג-און זשורנאל-שפראך (לעקסיק, ווארטבילדונג, ווארטפארמעס, סינטאקס), גענומען פון קאנקרעטע מוסטערן

ס'ווערט געוויזן, וואס איז דאָ שלעכט, פארוואס, ווי אזוי וואלט מען דאָס געקאנט בעסער שרייבן. ס'ווערן געבראכט מוסטערן פון אַ ריכטיקער שרייבער שפראך.

3. די אידישע שפראך אין דער שול. (דער שפראכפארמאג און די שפראכאנטוויקלונג פון דעם קינד, ווי אזוי, מיט וואסערע מעטאדעס קאן בארייכערט ווערן דאָס שפראך-אייגנס פונם קינד, פאלקסשפראך און ליטעראטור-שפראך אין דער שול א.א.וו.)

4. שפראך-זאמלונג און שפראך-שאפונג. (האלבפארגעסענע ווערטער, פראווינציאליזמען, וואס קאנען זיך איינפירערן אין דער שפראך, שטאמווערטער, וואס מ'קאן פאר-ברייטערן זייער פארווענדונג, נייע פארשלאגן א.א.וו.)

5. טערמינאלאגיע און פראזעאלאגיע.

(קוידעמקאל פאר ניי-צוגעקומענע פאכן: אבאגיסטראציע, יוריספודענץ, קאלאניזיר-ארבעט אוכעדימע; אבער אויך פאר אלטע פאכן: די טערמינאלאגיע און פראזעאלאגיע פון מעלאָכע, טעכניק, ערדארבעט, פון פארשידענע וויסנצווייגן (מאטעמאטיק, נאטור-וויסן א.א.וו.)

6. אַנקעסטעס.

(וועגן פראגעס, וואס זיינען פארבונדן מיט דער ארבעט פונם זשורנאל א.א.וו.)

7. רעפעראַטן, קריטיק, רעצענזיעס און ביבליאָגראפיע

(וועגן וויסנשאפטלעכע ארבעטן אפן פעלד פון אידיש-וויסן (שפראך און ליטעראטור), וועגן שול-און לערנליכער, וועגן צע-לעטריסטישע און אנדערע ווערק אין פראג פון שפראך א.א.וו.)

8. יידישער אויסלייג.

9. פראגעס און ענספערן.

פאר וועמען איז דער זשורנאל?

פאר ליטעראטן, זשורנאליסטן, אַרבקאָרן, איבערזעצער, לערער, אדמיניסטראטאָרס, יוריסטן, קולטור-ארבעטער אין ברייטן פארנעם

ווער זיינען זיינע מיטאָרבעטער?

די מיטארבעטער זיינען ניט בלויז שפראכפארשער, דאָס זיי-נען אויך זיינע פארנוצער: אַרבקאָרן, לערער א.א.וו. יעדער קאן עפעס אריינבריינגען: א נאָטיץ פון עטלעכע שורעס וועגן א האלבפארגעסן וואָרט, וועגן א פראווינציאליזם, וואס קאן זיך איינפלאנצן, א פארשלאג וועגן א טערמין, וועגן דער שפראך-פראקטיק אין דער שול, וועגן געוויסע קאנקרעטע שוועריקייטן, וואס ער טרעפט אין זיין ארבעט א.א.וו.

רעדאַקציע.

א. זאָרעצקי.

צו שאלעם-אלייכעמס ווערטער סיידער.

(אַרט פון פערזאָנוואָרט אין זאץ)

דאָ איז אפן ערשטן אָרט די גרופע „געקומען פון כידער“ אפן צווייטן אָרט דאָס פערזאָנוואָרט „כאַפּ“, אפן דריטן — דער סוביעקט „איך“ א.א.וו.

ס'מאכן זיך סאָפּעק-פאלן באם באשטימען דאָס אָרט פון וואָרט אין זאץ. איך קען זיך דאָ אף זיי ניט אָפּשטעלן.

דערלערנען דאָס אָרט פון פערזאָנוואָרט אין יידישן זאץ הייסט — אויסגעפיינען, וואָסערע געזעצן גילטן דאָ, דעהאינע, אָף וואָסער אָרט קומט דאָס פערזאָנוואָרט צום אָפּסטען, אין וואָסערע פאלן קומט דאָס פאר אנדערש, איידער אין דעם אָפּסטען ווער-טערסיידער.

דאָס איז נישט בלויז קיין טעאָרעטישער אינטערעס. די שפראך איז בא אונז אין די הענט: מ'קאן דאָס מאכן בעסער,

קוידעמקאל דאָרף מען דערקלערן, וואָס איז אזוינס, אָרט אין זאץ.

דאָס „אָרט אין זאץ“ דאָרף מען רעכענען ניט לויט דער צאָל באַזונדערע ווערטער, מ'דאָרף דאָס רעכענען לויט דער צאָל גאנ-צע גרופעס; אַשטייגער:

„דאָס מעסערל מיינט האָט מען פארוואָרפן.“

דאָ איז אפן ערשטן אָרט די גרופע „דאָס מעסערל מיינט“ (מע קאן ניט אָפּטיילן „מיינט“ פון „דאָס מעסערל“ און זאָגן „אַשטייגער“, דאָס מעסערל האָט מען מיינט פארוואָרפן), אפן צווייטן אָרט דאָס פערזאָנוואָרט „האַט“, אפן דריטן — דער סוב-יעקס „מען“, א.א.וו. נאָך אַ ביישפיל:

„געקומען פון כידער, כאָפּ איך זיך באלד אַרויס אין הייף אַריין.“

„אוי טראכט איך מיר און נעם דאס מעסערל צו זיך אין בוים אריין.“

דא איז אין איין הויפטזאך צוויי פערזאנלעכע „טראכט“ און „נעם“ פארבונדן מיטן בינדוואָרט „און“. דאס פערזאנלעכע „טראכט“ איז אפן צווייטן אָרט. אָבער אף וואָסער אָרט זאל מען רעכענען דאס פערזאנלעכע „נעם“? די פראגע האָב איך דערווייל נישט באַרירט, און אַזעלכע „צווייטע פערזאנלעכע“ האָב איך נישט גערעכנט.

„קרייז שוין אַראָפּ, קרייז.“

דאס צווייטע „קרייז“ איז איבערגעכאָרעט דאס ערשטע (אָווי ווי: „וואָס זאל איך טאָן, וואָס?“). אַזעלכע „איבערגעכאָרעטע פערזאנלעכע“ האָב איך אויך נישט גערעכנט.

איך גיי אַריבער צו סטאטיסטישע ציפער. אין די 6 דורכגע- שטודירטע דערציילונגען קומען פאַר אין הויפטזאָצן 1811 פערזאנלעכע, פון זיי זיינען 197 „צווייטע“ און 4 „איבערגעכא- זערטע“. אַראָפּגערעכנט זיי, בלייבט 1610.

אפן צווייטן אָרט קומען 1255 פערזאנלעכע, ד. ה. 78%.

אפן ערשטן אָרט קומען 336 פערזאנלעכע, ד. ה. 21%.

אפן דריטן אָרט קומען 19 פערזאנלעכע, ד. ה. 1%.

ס'איז קלאַר, אַז די שטעלונג פון פערזאנלעכע אפן צווייטן אָרט דארף מען האלטן פאַר א נאָרם, וואָס באדארף נישט האָבן קיין ספּעציעלע דערקלערונג; די שטעלונג אפן I אָדער III אָרט דארף מען אופקלערן.

אין 336 פאלן קומט דאס פערזאנלעכע אפן I אָרט, נישט אפן צווייטן. אָן וואָס ווענדט זיך עס? דאס קומט פאַר: (1) ווען דאס פער- זאנלעכע איז א באַפֿעל-פאַרם, אַשטייגער: „גיי נאָר אַרויס פונם הייז.“

אָדער:

„וואָס זאל איך טאָן, וואָס?“

(2) אין א זאך, וואָס קומט נאָך א ציטאַט:

„שטאַט! ס'רײַט אויס פלוצים דער רעכענע.“

(3) אין א באַמערקונג, וואָס איז געשטעלט אינמיטן אָדער נאָך אַן אנדער זאך, צ. ב.:

„בין איך דאָ, הייסט דאָס, א גאנצע“ (נישט בין איך דאָ, דאס הייסט, א גאנצע).

(4) ווען דער זאך איז לויטן אינהאַלט פאַרבונדן מיטן פרי- ערדיקן, אָווי אַז מע וואָלט געקענט צוגעבן: דעמאָלט, דעריבער, אויב אָווי א. ד. ג.:

„אוי טראכט איך מיר און נעם דאס מעסערל צו זיך אין בוים אריין—ס'זאל איך, אַז עס ברייט מיר.“

„בויער זיין זיך און אפגעבן דאס? וועל איך האָבן בערלס פּאַק.“

(5) וועלען—אין אנדערע פאלן, צ. ב., אין פּרעגונג אָן א טוביעקט: ביסט שוין ווידער דא? א. א.

אינטערעסאַנט איז דער באַנוץ פון „עס“, ווי „עס ציטערט מיר די האַנט“, „עס דאַכט זיך מיר“, אַז איך האַלט אין די הענט... א. ד. ג. מע מיינט אַפּטמאַל, אַז די פונקציע פון דעם „עס“ איז צו פאַרבייטן דעם טוביעקט, וואָס דאָרף קלוימערשט

(*) איך קען נאָך צוגעבן, אַז אין 666 פאלן (פון די 1255) קומט אפן ערשטן אָרט דער טוביעקט, אין 521 פאלן—אין אנדערע זאצטיל (אָדער אַ גאַנצער בייזאך), אין 68 פאלן—דער צוגאַב עס (ס, ע, ס), וואָס וועט נאָך באַהאַנדלט ווערן אין טעקסט.

(**) דער זאך הייבט זיך אָן פון „שטייט-אויס“, „שטאַט!“ איז גראַבאַטיס אַ באַזונדער באַהעפט.

מ'קאָן דאָס מאַכן ערגער (ביישפילן וועלן אין דעם זשורנאַל גע- בראכט ווערן בענוג), ס'געווענדט אָן אונז נישט צו פאַרדארבן די שפראך; מעמילע האָט אַזא שטודיום א פראקטישן ווערט אויך.

ווי אויז אָבער דערלערנט מען דאָס?

דאס בעסטע איז אויסשטודירן סיסטעמאַטיש, ביזן סאָף אַ צאָל פאקטישע רייד. און אויז ווי שטודירן די לעבעדיקע רייד איז טעכניש אומבאַקוועם (מע וואָלט געדאַרפט צוהערן און פאַר- שרייבן קעטידער אַלצדינג, וואָס מע רעדט ארום), מוז מען אָנ- קומען צו דער ליטעראַטישער שפראך, מע דארף נעמען א פאַר- זאָישן שרייבער (*), אָדער לעבאַלאַפּאַכעס א ווערק זיינס, אויס- קלייבן פונדאָרטן אלע פערזאנלעכע, איבערצייילן, וויפל פון זיי אָף וועלכן אָרט עס שטייט, און אפזוכן, מיט וואָסערע אומ- שטאַנדן אין זאצבוי ס'איז פאַרבונדן דאָס אָדער יענע אָרט פון פערזאנלעכע.

איך האָב אָפּגעטון אזא מין ארבעט מיט אוינע שאַלעס— אַזוי כעמס ווערק: „דאָס מעסערל“ (785 פערזאנלעכע), „באַם דאָקטער“ (414), „מעסערלאך“ (380), „דער ויגער“ (377), „דריי קעפלעך“ (270), „צאַרבאַלעכאַים“ (211), צוזאַמען 2437 פערזאנלעכע (**).

איך האָב שטודירט דאָס אָרט פון פערזאנלעכע אין הויפט- זאך באַזונדער און אין בייזאך באַזונדער.

איך וועל דאָ ווייזן פריער עטלעכע ביישפילן, דערנאָך קום איך צו די סטאַטיסטישע ציפער.

„איך האָב אָבער זיך באַקומען אַן אנדער מעסערל.“

דאס פערזאנלעכע איז דאָ אפן צווייטן אָרט; אפן ערשטן איז דער טוביעקט.

„דאָס ערשטע מאָל, פון וינט דאָס מעסערל איז מיינט, קומט מיר דאָס— ויקע שרעקלעכע וואָרט אָף די געראנקען.“

דאָ איז פאַראן צוויי פערזאנלעכע— „איז“ און „קומט“. אָבער „איז“ געפינט זיך אין א בייזאך, אינטערעסירט עס אונז איצט נישט. דאָס פערזאנלעכע „קומט“ שטייט אפן צווייטן אָרט. דאָס אַלץ, וואָס פאַר „קומט“, איז איין „גרופע“, פאַרנעמט איין „אָרט“, כאַטש דאָ קומט אריין א גאַנצער בייזאך.

אַז דו ביסט געקומען צוגיין פון כידער, ביסטו שוין געווען א טויטער. פערזאנלעכע „ביסט“—אפן צווייטן אָרט, דעם ערשטן אָרט פאַרנעמט א בייזאך.

„עס ציטערט מיר די האַנט.“

פערזאנלעכע „ציטערט“ אפן צווייטן אָרט. אפן ערשטן—אַ ספּעציעלע הילפּוואָרט „עס“, וואָס וועט שפּעטער דערקלערט ווערן.

„זאל יעדערער זאָגן וויין מיטפּעט.“

פערזאנלעכע „זאל“—אפן ערשטן אָרט.

„וועל איך האָבן בערלס פּאַק.“

פערזאנלעכע „וועל“ אפן ערשטן אָרט.

„ביסט שוין ווידער דאָ.“

פערזאנלעכע „ביסט“ אפן ערשטן אָרט.

„און ווי ביסטו און פינצטער מיר איז געווען אין כידער.“

פערזאנלעכע „איז“—אפן דריטן אָרט, אפן ערשטן—און ווי ביסטו און פינצטער, אפן צווייטן—„מיר“ (**).

(*) אין פּאַנציע זיינען די געוועזן פון ווערטערטידער אנדערע, ווי אין פּאַנציע. (**) צו פערזאנלעכע האָב איך גערעכנט באַפֿעלפּאַרמעס אויך (גיי, זאָג א. ד. ג.) ערשט האלט איך, אַז די באַפֿעל-פאַרמעס דאַרף מען אויסטיילן און שטודירן באַזונדער, איך האָב אָבער איצט קיין צייט נישט איבערצומאַכן די ארבעט.

(**) ווי ביסטו און פינצטער מיר איז נישט איין גרופע, וואָרעם „מיר“ ציט זיך נישט צו „ווי ביסטו און פינצטער“, ס'צייט זיך צו „איז געווען“.

דאס איז אלץ גערעדט וועגן הויפטזאך. ווי האלט דאס מיט דעם בייזאך?

פערזאנלעכע איז בייזאך האב איך אָנגעצייילט 626. פון זיי — 33 „צווייטע“, וואָס זיי אינגאָריר איך דאָ. בלייבט 593. פון זיי שטייען:

אָפן II אָרט 522, ד. ה. 88%.

אָפן I אָרט 71 ד. ה. 12%.

אָפן III אָרט — ניטאָ.

דער גרונטגעזעץ איז דאָ נאָך בילעטער, ווי באַם הויפטזאך. פון די 71 פּאַלן, ווען דאָס פערזאנלעכע שטייט אין בייזאך אָפן ערשטן אָרט, איז די מערהייט (43) — אַזוינע, וואו דער ביי-זאך איז באהעפט דורך דעם בינדוואָרט „וואָס“ און דער סוביעקט איז פאַרפֿעלט, ווייל ער איז דער זעלביקער, ווי דאָס וואָרט אין הויפטזאך, וואָס צו אים ציט זיך דאָס בינדוואָרט „וואָס“, אשטייגער:

„א מאַסע, וואָס האָט זיך פאַרלאָפֿן.“

(פאַרלאָפֿן האָט זיך, פאַרשטייט זיך, די מאַסע, וואָס איז דערמאָנט אין הויפטזאך).

...ווי אַף אַ מענטשן, וואָס האָט נאָר וואָס געזאָגט...

(געזאָגט האָט דער מענטש, וואָס איז דערמאָנט אין הויפטזאך). וואָל דאָ אָבער געזאָגט ווערן: דער פאַרבונד מיט „וואָס“ איז פאַלקסטימלעכער, ווי מיט „וועלכער“; „ס'שאַדט ניט, מ'וואָל דאָס אין זינען האָבן אין אונזער צייטונג-שפּראַך.

איז אָבער דער סוביעקט אין בייזאך ניט פאַרפֿעלט, אַזוי קומט דאָס פערזאנלעכע ניט אָפן ערשטן אָרט: אָפן ערשטן אָרט קומט דעמאָלט אָדער דער סוביעקט, אָדער אַן אנדער וואָגליד, אָדער „עס“, אשטייגער:

(1) „ווי אַ מענטש, וואָס מע האָט אים אָנגעטראָפֿן.“

(אָפן ערשטן אָרט שטייט אין בייזאך דער סוביעקט „מע“, דערנאָך ערשט דער פערזאנלעכע).

(2) „אזא ייד, וואָס אים געפֿעלט ניט זינע אַ וואָך...“

(אָפן ערשטן אָרט אין בייזאך דער אָביעקט „אין“, דערנאָך דאָס פערזאנלעכע).

(3) „ווי אַן אַלטער מאַן, וואָס עס שלעפֿט זיך אים נאָך אַ פּוּס“.

שאַלעם-אַלייכעם האָט צוליב וואָס ניט איז — מיסטאם צוליבן ריטם, ניט געוואָלט שטעלן אָפן ערשטן אָרט, אים אָדער „אַ פּוּס“, אָבער אָנהייבן דעם בייזאך מיטן פערזאנלעכע קען מען ניט, ווייל דעמאָלט וואָלט אויסקומען, אַז דער „אַלטער מאַן“ שלעפֿט זיך, ניט די „פּוּס“.

די שטעלונג פון פערזאנלעכע דארף מען נאָך ווייטער שטו-דירן, סיי אַף מערער מאטעריאל, סיי אַף פאַרשיידענערן מאטעריאל. אָבער געוויסע אויספירן קען מען שוין מאַכן, און געוויסע זאָצבויען, וואָס קומען-פאַר אַמאָל אין צייטונגען, קען מען זיכער האלטן פאַר גרייזן. ביישפּילן בריינג איך אין מיין ביכל „גרייזן און ספּייקעס“ (קיעז 1927), קאפ. XII, XI.

(*) איך רעכנן, אַז „האַט“ שטייט דאָ אָפן ערשטן אָרט, ווייל דאָס בינדוואָרט „וואָס“ פאַרנעמט ניט קיין אָרט אין ווערטערטיידער. איך פאַרהאָף צו פאַרעכטיקן אזא קיק אַן אנדערס מאָל.

נאָרמאַל קומען אָפן ערשטן אָרט. ס'איז ניט ריכטיק: מיר ווען דעם „עס“ סיי אין סוביעקטיקע, סיי אין אָנסוביעקטיקע זאָצן. אָקעגן, טרעפֿן מיר אָפּטמאָל זאָצן, וואו דער סוביעקט איז ניט אָפן ערשטן אָרט. און קיין „עס“ איז דאָרטן ניטאָ. די פונקציע פון „עס“ איז — צו מאַכן, אַז דער זאך וואָל זיך ניט אָנהייבן מיטן פערזאנלעכע, אויב ס'איז ניט נייטיק אויסצודריקן קיין פאַרבינדונג מיטן פריערדיקן. ווען שאַלעם-אַלייכעם וואָלט געזאָגט „ציטערט מיר די האַנט“, וואָלט עס געהייסן: דעמאָלט, אָדער דעריבער, אָדער אין אַזא פאַל אדג., ציטערט מיר די האַנט. ער האָט אָבער ניט געוואָלט געבן דאָ קיין פאַרבינדונג מיטן פריער-דיקן. האָט ער געהאט פאַר זיך צוויי מעגלעכקייטן: אָדער שטעלן אָפן ערשטן אָרט ניט דאָס פערזאנלעכע, נייטערס אָן-דער וואָגליד: „מיר ציטערט די האַנט“, די האַנט ציטערט מיר, אָדער שטעלן פאַרן פערזאנלעכע דעם „פּיקטיוון וואָגליד“ עס. ווען קלייבט אויס דער שרייבער די ערשטע מעגלעכקייט און ווען די צווייטע — דאָס איז מיר נאָך ניט גאַנץ קלאָר. דוכטן דוכט מיר, אַז דאָ שפּילט אַ ראָלע דער ריטם, אָפּטמאָל די שטרעבונג צו שטעלן דעם אקצענטירטן וואָגליד נענטער צום סאָף.

אין 18 פּאַלן קומט דאָס פערזאנלעכע אָפן דריטן אָרט. פון 18 פּאַלן קאָן מען קיינע באַגרינדעטע אויספירן ניט מאַכן. איך וועל נאָר בריינגען עטלעכע ביישפּילן:

„ווי שוין, ווי ליכטיק דאָס איז...“

„סא האַרבער כריין דאָס איז...“

אזעלכע אויסרופֿזאָצן קומען פאַר — 7.

„בא מיר צוליב ניצאָן איז קעראַי...“

מע וואָלט געקענט זאָגן — מיטן פערזאנלעכע אָפן II אָרט: צוליב ניצאָן איז באַ מיר קעראַי...“; אָבער אויב אָנהייבן פון „בא מיר“, איז שוין שווער צו שטעלן דאָס פערזאנלעכע אָפן צווייטן אָרט.

„און דער טאַטע, אַף אים קוקנדיק, צאָקט...“

(מיטן פערזאנלעכע אָפן II אָרט וואָלט די אינטאַנאַציע געווען שווער).

בעכין קען מען האלטן, אז אין שאַלעם-אַלייכעם שפּראַך (און דאָס איז קימאט דאָסעלבע, וואָס די טאַגטעגלעכע רייד-שפּראַך) קומט דער פערזאנלעכע נאָרמאַל אָפן II אָרט. דאָס איז דער גרונטגעזעץ פון יידישן ווער-טערסירער.

אָפן I אָרט שטייט דאָס פערזאנלעכע דערהויפּט, ווען דער זאך איז פאַרבונדן מיטן פריערדיקען, א העמשעך אָדער קאַנסעק-ווענק. אויך ווען דאָס פערזאנלעכע איז א באפעל-פאַרם. ווי-טער ווי אָפן II אָרט שטייט דאָס פערזאנלעכע לעצט-זעלסן, בא באדינגען, וואָס מע דארף זיי נאָך שטודירן.

(1) דער שרייבער האָט אַזוי ניט געקאַנט זאָגן: אין דער ערשטער קאַנ-סטרוקציע („בא מיר צוליב ניצאָן איז קעראַי“) איז אקצענטירט סיי „בא מיר“, סיי „צוליב ניצאָן“, אויב ער וואָל שטעלן: „צוליב ניצאָן איז באַ מיר קעראַי“, איז שוין „בא מיר“ ניט אקצענטירט: נאָך „ניצאָן“ פאַלט דער טראָפֿ אַף „קעראַי“, אָדער אַף דער זאָגרופע, וואָס נאָך „קעראַי“. רער.